

Türkan Əli qızı MƏMMƏDLİ
Qərbi Kaspi Universiteti,
Psixologiya və Sosial iş kafedrasının magistrantı
E-mail: turkan.mammadova17@gmail.com

PSIXOLOGİYADA KİÇİK QRUP ANLAYIŞI VƏ KİÇİK QRUPLARIN TƏDQIQI TARIXI

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi. İnsanlar qrupda bir araya gəldikdə, bəzi xüsusiyyətləri ilə eyniləşdirə bilirlər. Davranış nümunələri inkişaf etdirirlər, əməyi bölürlər və müxtəlif rolları mənimsəyirlər. Kiçik qrup tədqiqatları sosiologiya və sosial psixologiyanın ümumi tədqiqat mövzudur. Kiçik qruplar mədəniyyəti və sosial davamlılığı təmin edən əsas alətlərdir. Cəmiyyəti sosiologiya baxımından dərk etməyin tərkib hissələrindən biri kimi onu təşkil edən çoxsaylı irili-xırdalı qrupları, bu qrupların xüsusiyyətlərini, bu qrupların daxili dinamikasını və qruplar arasında qarşılıqlı əlaqəni anlamaq, izah etmək və problemlərin həlli yollarını tapmaq bir vəzifədir. Beləliklə tədqiqatın məqsədi psixologiyada kiçik qrup anlayışını və tarixini təhlil etməkdir.

Tədqiqatın metodu. Tədqiqat zamanı analiz, sintez, ümumilləşdirmə metodlarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın nəticələri. Bununla belə, unutmamaq olmasın ki, kiçik qruplar sosial quruluşun mikro əsaslarını təşkil edir və bir çox sosioloji alt sahələr qrup prosesləri ilə bağlıdır. Kiçik qrupların sosiologiyası makro-mikro, agentlik-struktur, azadlıq-məhdudiyyət kimi ikilikləri birləşdirərək integrasiya olunmuş yanaşmanı inkişaf etdirməyə çalışır. Kiçik qrupların tədqiqatları bu məqsədə xidmət edir və hərtərəfli sosioloji nəzəriyyələrin inkişafı üçün əsasdır. Xülasə, metodoloji çətinliklərə görə kiçik qrup tədqiqatlarında sosiologiyanın mövqeyi diqqətdən kənarda qalmamalıdır. Müasir sosioloji nəzəriyyənin inkişafı üçün kiçik qruplar və kiçik qrup tədqiqatlarından istifadə edilməlidir.

Açar sözlər: kiçik qrup, sosial psixologiya, psixoloq, qrup qərarları, birgə fəaliyyət.

UOT: 159.9

DOI: <https://doi.org/10.54414/AEUY4797>

Giriş

Kiçik qrup problemi sosial psixologiyada ən ənənəvi və yaxşı işlənmiş problemdir. Kiçik qrupların öyrənilməsinə maraq cəmiyyətlə fərd arasındakı əlaqə problemi və xüsusən də şəxsiyyətlə onun formalaşma mühiti arasındakı əlaqə məsələsi müzakirə olunmağa başlayandan dərhal sonra çoxdan yaranmışdır.

İnsan həyatının ilk günlərindən müəyyən kiçik qruplarla əlaqə saxlayır və nəinki onların təsirini yaşayır, yalnız onlarda və onların vasitəsilə xarici aləm haqqında ilk məlumatları alır və sonradan öz fəaliyyətini təşkil edir. Lakin kiçik bir qrup fenomeninin göz qabağında olmasından, onun problemlərinin sosial psixologiyada ən sadə problemlərdən olduğu

qətiyyənlə belə nəticə vermir. Əvvəla, hansı qrupları “kiçik” hesab etmək məsələsi çox kəskinidir. Sosial psixologiyada kiçik qrup nədir və onun hansı parametrləri araşdırılır sualına cavab vermək lazımdır? Bu məqsədlə kiçik qrupların öyrənilməsi tarixinə müraciət etmək lazımdır.

Ekspərimental sosial psixologiyanın 90 ildən çox tarixi ərzində tədqiqatçılar dəfələrlə çox sayda müxtəlif, çox vaxt təsadüfi, bəzən çox fərqli və hətta ziddiyyətli təriflər tərtib edərək “kiçik qrup” anlayışının tərifinə müraciət etdilər. Kiçik bir qrupu düzgün müəyyənləşdirmək cəhdlərində müəlliflər, bir qayda olaraq, qrup prosesinin müəyyən aspektlərinə diqqəti diqtə edən, bəzən apriori seçilən, daha tez-tez sırf

empirik olaraq müəyyən edilən öz anlayışlarından çıxış etdilər [4, s.46].

Kiçik qrupların saysız-hesabsız tərifləri arasından ən “sintetik” olanı seçsək, təxminən aşağıdakılara gəlir:

“Kiçik qrup dedikdə, üzvləri ümumi sosial fəaliyyətlə birləşən və bilavasitə şəxsi ünsiyyətdə olan, emosional münasibətlərin, qrup normalarının və qrup proseslərinin yaranması üçün əsas olan kiçik qrup başa düşülür”.

Bu, kifayət qədər universal tərifdir, özünü dəqiq tərif kimi göstərməyən və daha çox təsvir xarakteri daşıyır, ona daxil olan anlayışlara hansı məzmunun verilməsindən asılı olaraq müxtəlif şərhlərə imkan verir. Məsələn, ilkin anlayışın “qarşılıqlı təsir” anlayışı olduğu interaksionist oriyentasiya sistemində bu tərifdə diqqət kiçik qrupun müəyyən qarşılıqlı əlaqə sistemi olmasında aydın görünür, çünki “ümumi sosial fəaliyyət” burada interaksionist mənada şərh olunur.

Koqnitivist oriyentasiya üçün eyni tərifdə başqa bir dəstək nöqtəsi tapılır: ümumi fəaliyyət və ya sadə qarşılıqlı əlaqə əsasında fərq etməz, lakin qrupda norma və dəyərlərin idrak strukturunun müəyyən elementləri yaranır, qrup üçün ən vacib şeydir.

Məişət sosial psixologiyasında eyni tərif yeni məzmunla doludur: “ümumi sosial fəaliyyət” faktının müəyyən edilməsi dərhal qrupu cəmiyyətin sosial strukturunun elementi, daha geniş əmək bölgüsü sistemində hüceyrə kimi müəyyən edir. Kiçik qrupda ümumi sosial fəaliyyətin olması bizə qrupu bu fəaliyyətin subyekti kimi şərh etməyə imkan verir və bununla da bütün sonrakı tədqiqatlar üçün nəzəri çərçivə təklif edir. Bu xüsusi şərhin kifayət qədər əminlik əldə etməsi üçün yuxarıdakı tərifdə ən vacib və əhəmiyyətli olanı vurğulaya bilərik, yəni: “kiçik qrup sosial münasibətlərin birbaşa şəxsi təmaslar formasını aldığı qrupdur”. Bu tərif qısaldılmış formada kiçik qrupun digər sosial-psixoloji bilik sistemlərində müəyyən edilmiş əsas xüsusiyyətlərini və eyni zamanda qrup prinsipi nöqtəyi-nəzərindən dərk edilməsinin əsas ideyasını ehtiva edir. fəaliyyəti aydın şəkildə ifadə edilir [5, s.18].

Bu anlayışla kiçik qrup əslində boşluqda deyil, müəyyən sosial münasibətlər sistemində mövcud olan, konkret sosial fəaliyyət növünün

subyekti, “müəyyən sosial sistemin bir həlqəsi kimi fəaliyyət göstərən qrupdur”. Tərif kiçik qrupun onu böyük qruplardan fərqləndirən spesifik xüsusiyyətini də əhatə edir: sosial münasibətlər burada birbaşa şəxsi təmaslar şəklində görünür. Psixologiyada geniş yayılmış “əlaqə qrupu” termini burada xüsusi məzmun kəsb edir: kiçik qrup sadəcə insanlar arasında hər hansı təmas deyil (çünki insanların hər hansı təsadüfi görüşündə həmişə müəyyən təmaslar olur), müəyyən sosial əlaqələrin həyata keçirildiyi təmaslardır və birgə fəaliyyətlə vasitəçilik edir.

Kiçik qrup birbaşa qarşılıqlı əlaqədə olan insanların məhdud toplusudur [2, s.25]:

- nisbətən müntəzəm və uzun müddət üz-üzə, minimum məsafədə, vasitəçi olmadan əlaqə saxlamaq;
- həyata keçirilməsi əhəmiyyətli fərdi ehtiyacları və davamlı maraqları təmin etməyə imkan verən ümumi məqsəd və ya məqsədlərə malik olmaq;
- həm birgə fəaliyyətin son məhsulunda, həm də onun istehsal prosesinin özündə təzahür edən iştirakçıların müxtəlif dərəcədə açıq şəkildə qarşılıqlı asılılığını nəzərdə tutan birgə həyat fəaliyyətlərində funksiyaların və rolların bölüşdürülməsinin ümumi sistemində iştirak etmək;
- qrupdaxili fəaliyyətin konsolidasiyasına və ətraf mühitə münasibətdə hərəkətlərin əlaqələndirilməsinə kömək edən qrupdaxili və qruplararası davranışın ümumi norma və qaydalarını bölüşmək;
- assosiasianın faydalarını digər mövcud qruplarda əldə edə biləcəyindən daha çox və xərclərdən üstün olaraq qiymətləndirən və buna görə də bir-biri ilə həmrəylik və qrupa minnətdarlıq hissini hiss etmək;
- bir-birini aydın və fərqli (fərdiləşdirilmiş) başa düşmək;
- kifayət qədər müəyyən və sabit emosional münasibətlərlə bağlıdır;
- özlərini eyni qrupun üzvləri kimi təqdim edirlər və kənardan eyni şəkildə qəbul edirlər.

Kiçik qrupların tədqiqi perspektivlərinin daha da aydın olması üçün onların tədqiqatlarının sosial psixologiyada hansı əsas istiqamətlərdə inkişaf etdiyini, kiçik qruplar

probleminin əsas məsələyə çevrildiyi Qərbdə az-çox sistemli şəkildə nəzərdən keçirmək lazımdır. Ancaq bu, kifayət qədər tutumlu və müstəqil bir vəzifədir, burada yalnız ümumi şəkildə həll edilə bilər.

Müxtəlif tədqiqat yanaşmaları çərçivəsində inkişaf etmiş kiçik qrupların öyrənilməsində üç əsas istiqaməti vurğulamaq məqsəduyğundur [6, s.86]:

- sosiometrik,
- sosioloji,
- “qrup dinamikası” məktəbi.

Kiçik qrupların öyrənilməsində sosiometrik istiqamət C.Morenonun adı ilə bağlıdır. Ədəbiyyatda sosiometrik metodun məhdudiyyətləri ilə bağlı daim yaranan müzakirə konsepsiyanın mahiyyətini qısaca xatırlatmağı tələb edir. C.Moreno cəmiyyətdə münasibətlərin iki strukturunu ayırd etmək fikrindən irəli gəlirdi: makrostruktur (bu, C.Moreno üçün fərdlərin həyatlarının müxtəlif formalarında “məkan” yerləşdirməsini nəzərdə tuturdu) və mikrostruktur, başqa sözlə desək, cəmiyyətin strukturu deməkdir. insanın ətrafındakı insanlarla psixoloji münasibətləri. C.Morenoya görə, bütün gərginliklər və münaqişələr, o cümlədən sosial gərginliklər mikro və makro strukturlar arasındakı uyğunsuzluqdan qaynaqlanır: fərdin psixoloji münasibətlərini ifadə edən bəyənmə və bəyənənmə sistemi çox vaxt makrostruktur çərçivəsinə sığmır, yaxın ətraf mühit mütləq insanların psixoloji cəhətdən məqbul olduğu mühitdən ibarət deyil. Buna görə də vəzifə makrostrukturun mikrostrukturla uyğunlaşdırılmasını təmin edəcək şəkildə yenidən təşkil etməkdir [8, s.161].

Təklif olunan sxemin sadələşliyi göz qabağında olsa da, onun metodoloji tətbiqi kifayət qədər populyar oldu. Bu metodologiyanın tətbiqi əsasında (baxmayaraq ki, qeyd olunan nəzəri konsepsiya çərçivəsində mütləq deyil) xüsusilə tətbiqi sahələrdə kiçik qruplar üzrə bütöv bir tədqiqat sahəsi yaranmışdır. Eyni zamanda, kiçik qrupların öyrənilməsinin sırf elmi perspektivi kifayət qədər məhdud çərçivəyə düşdü.

Təklif olunan yanaşmanın əsas səhv hesablanması maraqların dəyişməsinin bir növ

sanksiyalaşdırılması idi. Bu istiqamətdə kiçik qruplar üzrə tədqiqatın diqqəti minimuma endirildi: o, yalnız psixoloji strukturu öyrənməli idi, yəni. şəxsiyyətlərarası münasibətlər, insanlar arasında birbaşa emosional təmaslar. Belə bir proqram qeyri-qanunidir, ona görə ki, emosional təmaslar qrup həyatında əhəmiyyət kəsb etmir, əksinə, qrupdakı münasibətlərin bütün digər mümkün “bölmələrini” sıxışdıraraq mütləqləşdirilir. Sosiometrik texnika praktiki olaraq kiçik qrupların öyrənilməsi üçün əsas (və çox vaxt yeganə) üsul hesab olunur. Texnikanın özü kiçik qruplarda psixoloji münasibətləri öyrənmək üçün müəyyən imkanlar yaratsa da, kiçik qrupların tam təhlilini təmin etmək kimi əsassız olaraq geniş şərh edilə bilməz. Kiçik qrupların fəaliyyətinin aspekti onda nəinki təmsil olunmur, lakin bu barədə susqunluq fundamental xarakter daşıyır: bu, belə bir fikrə əsas verir ki, yalnız emosional münasibətlər təbəqəsini öyrənmək kifayətdir. Sosiometrik seçim üçün “biznes” meyarlarının tətbiqi məsələlərin yaxşılaşdırılmasına az kömək edir, çünki bu, tədqiqat kontekstinə fəaliyyət münasibətlərinin daxil edilməsini təmin etmir. Ona görə də sosiometrik metodun çatışmazlıqlarını qeyd edərkən ilk növbədə onun kiçik qrupların öyrənilməsi üçün ümumi metod kimi baxılmasının yolverilməzliyindən danışmaq lazımdır.

Başqa, daha konkret vəzifəyə - kiçik qrupda emosional münasibətlərin öyrənilməsinə münasibətdə C.Moreno tərəfindən təklif olunan texnikanın geniş istifadə olunduğu məlumdur. Bu o demək deyil ki, bu sahədə mübahisəsizdir, çünki sosiometrik testin müasir formada nəyi ölçdüyü hələ də tam aydın deyil? İntuitiv olaraq, fərdlərin qrup üzvlərinə verdiyi müsbət və mənfi qiymətləndirmələrin səviyyəsini ölçdüyü güman edilir, lakin bunun özü daha dərin şərh tələb edir. Emosional təmasları öyrənərkən əhəmiyyətli olan metodun başqa bir zəif tərəfi dəfələrlə qeyd edilmişdir: seçim motivləri sualına cavabın olmaması. Beləliklə, kiçik qrupların öyrənilməsində bir istiqamət kimi sosiometrik istiqamət nəzəri müddəalarında son dərəcə birtərəfli, son dərəcə həssas oldu.

Kiçik qrupların öyrənilməsində sosioloji istiqamət E.Mayonun artıq qeyd olunan təcrübələrində əsas qoyulmuş ənənə ilə bağlıdır.

Onların mahiyyəti belə idi. Western Electric şirkəti rele montajçılarının məhsuldarlığının azalması ilə üzləşdi. Uzunmüddətli tədqiqatlar (E.Mayonun dəvətindən əvvəl) səbəblərin qənaətbəxş izahatına səbəb olmadı. Daha sonra, 1928-ci ildə iş otağının işıqlandırılması kimi amilin əmək məhsuldarlığına təsirini öyrənmək məqsədi ilə ilkin olaraq təcrübəsini quran E.Mayonu dəvət etdilər. Hawthorne təcrübələri ümumilikdə 1924-cü ildən 1936-cı ilə qədər davam etdi və müxtəlif mərhələlər aydın şəkildə göstərildi, lakin burada yalnız əsas eksperimental dizayn əks olundu. E.Mayo tərəfindən müəyyən edilmiş eksperimental və nəzarət qruplarında fərqli iş şəraiti tətbiq edildi: eksperimental qrupda işıqlandırma artdı və əmək məhsuldarlığının artması göstərildi; nəzarət qrupunda daimi işıqlandırma ilə əmək məhsuldarlığı artmadı. Növbəti mərhələdə eksperimental qrupda işıqlandırmanın yeni artması əmək məhsuldarlığında yeni bir artım verdi; lakin birdən-birə nəzarət qrupunda - daimi işıqlandırma ilə - əmək məhsuldarlığı da artdı. Üçüncü mərhələdə eksperimental qrupda işıqlandırmanın təkmilləşdirilməsi ləğv edildi və əmək məhsuldarlığı artmağa davam etdi; eyni şey bu mərhələdə nəzarət qrupunda baş Verdi [1, s.173].

Bu gözlənilməz nəticələr E.Mayonu eksperimenti dəyişdirməyə və daha bir neçə əlavə tədqiqat aparmağa məcbur etdi: indi təkcə işıqlandırma deyil, həm də iş şəraitinin daha geniş spektrdə baş verdi (altı qadın işçinin ayrıca otaqda yerləşdirilməsi, əmək haqqı sisteminin təkmilləşdirilməsi, əlavə fasilələrin tətbiqi, həftədə iki istirahət günü və s.). Bütün bu yeniliklərin tətbiqi ilə əmək məhsuldarlığı artdı, lakin təcrübənin şərtlərinə uyğun olaraq, yeniliklər ləğv edildikdə, bir qədər azalsa da, ilkin səviyyədən yüksək səviyyədə qaldı.

E.Mayo eksperimentdə hansısa başqa dəyişənin özünü göstərdiyini irəli sürdü və qadın işçilərin eksperimentdə iştirak etməsi faktını belə bir dəyişən hesab etdi: baş verənlərin əhəmiyyətini dərk etmək, hansısa hadisədə iştirak etmək, özlərinə diqqət yetirmək obyektiv təkmilləşdirmələrin olmadığı hallarda belə istehsal prosesinə daha çox daxil edilməsinə və əmək məhsuldarlığının artmasına gətirib çıxardı. E.Mayo bunu xüsusi ünsiyyət hissi - özünü

hansısa qrupa “mənsub olmaq” kimi hiss etmək ehtiyacının təzahürü kimi şərh etdi. İkinci şərh xətti, istehsal prosesi zamanı qadın işçilərin ehtiyaclarına, onların şəxsi “taleyinə” diqqət yetirilən kimi ortaya çıxan işçi qrupları daxilində xüsusi qeyri-rəsmi münasibətlərin mövcudluğu ideyası idi. E.Mayo belə nəticəyə gəlib ki, komandalarda formal strukturla yanaşı, qeyri-rəsmi struktur da mövcuddur, həm də sonuncunun əhəmiyyəti, xüsusən də ondan komandanın maraqları nəminə komandaya təsir edən amil kimi istifadə edilməsinin mümkünüyü haqqında. Şirkət. Təsədüfi deyil ki, sonradan məhz Hawthorne təcrübəsində alınan tövsiyələr əsasında rəsmi idarəetmə proqramına çevrilən və hazırda bütün biznes məktəblərində akademik fən kimi tədris olunan xüsusi “insan münasibətləri” doktrinası yarandı.

E.Mayonun kəşflərinin nəzəri əhəmiyyətinə gəlinə, bu, yeni bir faktın - iki növ strukturun kiçik qrupunda mövcudluğunun əldə edilməsindən ibarətdir ki, bu da tədqiqatlar üçün geniş perspektiv açıb. Hawthorne təcrübələrindən sonra kiçik qrupların öyrənilməsində bütöv bir istiqamət yarandı, ilk növbədə iki növ qrup strukturunun hər birinin təhlili ilə əlaqəli, qrup idarəetmə sistemində onların hər birinin nisbi əhəmiyyətini müəyyənləşdirdi.

“Qrup dinamikası” məktəbi kiçik qrupların öyrənilməsində ən “psixoloji” istiqaməti təmsil edir və K. Levinin adı ilə bağlıdır. K.Levinin faşist Almaniyasından mühacirətdən sonra Amerika fəaliyyəti dövrü Massaçusets Texnologiya İnstitutunda Qrup Dinamikasının Öyrənilməsi üzrə xüsusi Mərkəzin yaradılması ilə başladı (sonradan Miçiqan Universitetinə köçdü və orada hələ də mövcuddur). Bu mərkəzdə tədqiqatların istiqaməti Levinin yaratdığı “sahə nəzəriyyəsi”nə əsaslanırdı. Sahə nəzəriyyəsinin mərkəzi ideyası, sosial davranış qanunlarının onu müəyyən edən psixoloji və sosial qüvvələrin bilikləri vasitəsilə qruplar elminə, bu qüvvələrin təhlilinə, onların lokallaşdırılmasına və s. axtarmaq lazımdır. Psixoloji sahənin təhlilinin ən mühüm üsulu laboratoriya şəraitində verilmiş xüsusiyyətlərə malik qrupların yaradılması və sonradan bu qrupların fəaliyyətinin öyrənilməsi olmuşdur. Bu tədqiqatların hamısı “qrup dinamikası”

adlanır. Əsas məsələlər bunlardır: qrupların təbiəti nədir, onların formalaşması üçün hansı şərtlər var, onların fərdlərlə və digər qruplarla münasibəti necədir, onların uğurlu fəaliyyət göstərməsi üçün hansı şərtlər var. Normlar, birlik, fərdi motivlərlə qrup məqsədləri arasında əlaqə və nəhayət, qruplarda liderlik kimi qrup xüsusiyyətlərinin formalaşması problemlərinə də çox diqqət yetirildi [3, s.36].

İnsanların sosial davranışına hansı ehtiyacların səbəb olduğu ilə bağlı əsas suala cavab verən “qrup dinamikası” qrupdaxili münaqişələr problemini yaxından araşdırdı, əməkdaşlıq və rəqabət şəraitində qrup fəaliyyətinin effektivliyini, qrup qərarlarının qəbulu üsullarını müqayisə etdi. Bu siyahını davam etdirmək olardı, çünki kiçik qrupun demək olar ki, bütün problemləri bu istiqamətdə işlərdə təqdim edilmişdir.

K. Levinin bütün psixoloji irsi kimi, “qrup dinamikası” da sosial-psixoloji fikrin sonrakı inkişafına böyük təsir göstərmişdir. Şübhə yoxdur ki, bu istiqamət çərçivəsində qrup prosesləri ilə bağlı son dərəcə mühüm fikirlər söylənilib, onların bəziləri diqqətlə öyrənilib, bu günə qədər öz əhəmiyyətini saxlayan çox orijinal texnikalar işlənilib hazırlanıb. Digər tərəfdən, nəzəri kontekst - sahə nəzəriyyəsi konstruksiyaları - əsasən köhnəlmişdir. Sosial psixologiyanın hər hansı digər sahələrindən daha çox, K. Levinin nəzəri konsepsiyasının rədd edilməsi onun yaratdığı metodların tam və ya demək olar ki, tamamilə qəbulu ilə birləşir. Onlar digər nəzəri çərçivələrdə də “işləyirlər”. Bununla belə, yeni nəzəri sxemə uyğun olaraq onların məqbul qəbul dərəcəsini müəyyən etmək vəzifəsi hələ də tam həllini tapmamışdır ki, bu da K. Levinin adına və onun bütövlükdə psixologiya, xüsusən də sosial psixologiyadakı xidmətlərinə hörmət tələb edir [7, s.45].

Sosial psixologiya tarixində kiçik qruplar məsələsinin necə qoyulduğunu ümumiləşdirmək olar. Baxmayaraq ki, nəzərdən keçirilən üç sahə müqayisə olunmazdır (E. Morenonun nəzəri müddəalarının əhəmiyyətini və K. Levinin tədqiqatlarının nəticələrini müqayisə etmək çətinidir), onların hər biri kiçik qrupların öyrənilməsində müəyyən bir xətt qoyur. Lakin onların heç biri kiçik qrupların təhlilinə qrup fəaliyyətinin spesifik məzmunu nöqtəyi-

nəzərindən yanaşmağa imkan verəcək həllər təklif etmədi, heç bir yerdə sosial strukturun elementləri kimi kiçik qrupların spesifikasiyi vurğulanmadı (bu, hətta E. Mayonun tədqiqatlarına da aiddir. Prinsipcə, qrupda baş verən proseslərin nəticələrini daha geniş qrupdan kənar kontekstlə əlaqələndirmək təklif edilmişdir). Kiçik qrupların tədqiqatlarında tamamilə fərqli nəzəri yanaşmalara da rast gəlmək olar (məsələn, qrup proseslərinin psixanalitik oriyentasiya çərçivəsində öyrənilməsi ənənəsi və ya qrupların interaksionizm nöqtəyi-nəzərindən öyrənilməsi) əsas prinsip kiçik qrup ictimai əlaqələrin müəyyən bir növü həyata keçirilməsidir.

Nəticə

Məktəb sosializasiyanın davamı üçün önəmli rola malikdir. Ancaq məktəb dedikdə sadəcə şagirdləri deyil, eyni zamanda müəllim heyətini və digər işçi qruplarını da ələ almaq vacibdir. Bu məqalədə isə əsasən kiçik müəllim qruplarının davranışları araşdırılıb.

Məqalədən göründüyü kimi insanlar qrup daxilində olmağa müəyyən mənada ehtiyac hiss edirlər. Beləliklə, insanlar qrupda bir araya gəldikdə, bəzi xüsusiyyətləri ilə eyniləşdirə bilirlər. Bu, insanların sosiallaşmasında, inkişaf etməsində mühüm rol oynayır. İnsanlar qrup daxilində davranış nümunələri inkişaf etdirirlər, əməyi paylaşırlar və müxtəlif rolları mənimsəyirlər. Bu baxımdan qrup daxilində ümumi davranışlar daha çox nəzərə çarpır. Qrup strukturunun mühüm xüsusiyyətindən biri qrup üzvlərinin statusla maraqlanmasıdır. Tədqiqatın təhlili əsasında qeyd edək ki, kiçik qrupların tədqiqi tarixi gələcək araşdırmalar üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Абдурахманов Р.А. Социальная психология личности, общения, группы и межгрупповых отношений: учебник. Саратов: Ай Пи Ер Медиа, 2018. 368 с.
2. Аксеновская Л.Н. Социальная психология организационной культурой / Л.Н Аксеновская. Саратов: Изд-во Саратов. гос. ун-та, 2015. 93 с.
3. Гайдар К.М. Методологические основные социально-психологического исследования группового субъекта / К.М

Гайдар // Вестник Воронежского Государственного Университета. Серия «Философия». 2015. № 2(16). С. 29-44

4. Гайдар К.М. Основные веки становления субъектно-подхода к группе в российской социальной психологии: предпосылки, история, современные состояние / К.М. Гайдар, В.Е. Третьякова // Психология. Историко-критические обзоры и современные исследования. 2016. № 6. С. 42-57.

5. Гайдар К.М. Социально-психологическая диагностика группового субъекта: учебно-метод. Пособие для вузов /

Гайдар К.М. Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2012 71 с.

6. Гайдар К.М. Социально-психологическая концепция группового субъекта / Гайдар. - Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2013. 396 с.

7. Елисейенко А.С. Решение комплексных проблем в организации: методы поддержки группового решения / А.С. Елисейенко // Организационная психология. 2016. Т. 6, № 1. С. 39-50.

8. Нестик Т.А. Групповые факторы обмена знаниями в российских организациях / Т.А. Нестик // Привольский научный вестник. 2014. № 11-2(39). С. 158-163.

Turkan Ali MAMMADLI

Master of the Department of Psychology and social work,
Western Caspian University.

THE SMALL GROUP CONCEPT IN PSYCHOLOGY AND THE HISTORY OF SMALL GROUP RESEARCH

Summary

Purpose of the study. When people come together in a group, they may identify with certain characteristics. They develop patterns of behavior, divide labor and take on different roles. Small group research is a common research topic in sociology and social psychology. Small groups are key tools for cultural and social sustainability. Within the sociological understanding of society, the task is to understand and explain the problems of the many large and small groups that make up it, the characteristics of these groups, the internal dynamics of these groups and find ways to solve them. Thus, the purpose of the study is to analyze the concept and history of small groups in psychology.

Research method. During the study, methods of analysis, synthesis and generalization were used.

Research results. However, we should not forget that small groups constitute the microfoundation of the social structure, and many branches of sociology are concerned with group processes. Small group sociology seeks to develop an integrated approach by combining dichotomies such as macro-micro, agency structure, and freedom-constraint. Small group research serves this purpose and is fundamental to the development of comprehensive sociological theories. Thus, the position of sociology in small group research should not be neglected due to methodological difficulties. Small groups and small group research should be used to develop modern sociological theory.

Key words: small group, social psychology, psychologist, group decisions, joint actions.

Туркан Али МАМЕДЛИ

Магистрант кафедры Психологии и Социальной работы
Западно Каспийского Университета

ПОНЯТИЕ МАЛОЙ ГРУППЫ В ПСИХОЛОГИИ И ИСТОРИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ МАЛЫХ ГРУПП

Резюме

Цель исследования. Когда люди собираются вместе в группе, они могут идентифицировать себя с определенными характеристиками. Они вырабатывают модели поведения, разделяют труд и берут на себя разные роли. Исследования в малых группах — распространенная тема исследований в социологии и социальной психологии. Малые группы являются ключевыми инструментами культурной и социальной устойчивости. В рамках социологического понимания общества задача состоит в том, чтобы понять и объяснить проблемы многих больших и малых групп, составляющих его, характеристики этих групп, внутреннюю динамику этих групп и найти пути чтобы решить их. взаимодействие между группами. Таким образом, целью исследования является анализ понятия и истории малых групп в психологии.

Метод исследования. В ходе исследования использовались методы анализа, синтеза и обобщения.

Результаты исследования. Однако не следует забывать, что малые группы образуют микрооснову социальной структуры, а групповыми процессами занимаются многие разделы социологии. Социология малых групп стремится разработать интегрированный подход путем объединения таких дихотомий, как макро-микро, агентская структура и свобода-ограничение. Исследования в малых группах служат этой цели и имеют основополагающее значение для разработки комплексных социологических теорий. Таким образом, не следует пренебрегать позицией социологии в исследованиях малых групп из-за методологических трудностей. Малые группы и исследования в малых группах должны использоваться для разработки современной социологической теории.

Ключевые слова: малая группа, социальная психология, психолог, групповые

Daxil olub: 04.07.2025